

ELNÖKI MEGNYITÓ BESZÉD

A TISZA ISTVÁN TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG 1922. ÉVI
JUNIUS HÓ 18-ÁN, DEBRECZENBEN TARTOTT ALAKULÓ
KÖZGYÜLÉSÉN ELMONDOTTA:

POKOLY JÓZSEF
ELNÖK.

Tisztelt Közgyűlés! Nagyérdemű Közönség!

A „Tisza István“ egyetem tanárai múlt év november havában tartott értekezletükön elhatározták, hogy Debreczen székhellyel egy olyan tudományos társaság felállítását kezdeményezik, mely az egyetem tanárainak és a különböző tudományok érdemes hazai képviselőinek közreműködésével s a nagy közönség támogatása mellett munkálkodván, általános tudományos jelleggel bírna ugyan, de működésében a főszólt mégis Debreczennek, Debreczen környékének és az egész Nagymagyaralföldnek mindenirányu tudományos felkutatására s feldolgozására fektetné.

Az értekezlet megbízásából egy bizottság elkészítette az alapszabályokat s ezen alpszabályok szerint ideiglenesen meg is alakult a Társaság, mely a „Debreczeni Tisza István Tudományos Társaság“ nevet vette fel. Az alapszabályok szerint a társaság célja: *a)* művelni a tudományt, ápolni a nemzeti irodalmat és művészetet, különös tekintettel a Nagymagyaralföldre, közelebből a tiszántuli hazarészre, Debreczen városára és környékére, mely területek természeti és társadalmi viszonyainak részletes és tudományos feltárása, valamint feldolgozása a társaság legsajátosabb feladata, *b)* az említett terület természeti és társadalmi viszonyaira jellemző adatok összegyűjtése és rendszeres gyűjteményben elhelyezése, *c)* buzdítólag hatni a tudomány munkásaira az előbbi pontok alatt említett célok érdekében, *d)* alkalmas eszközök felhasználásával terjeszteni a tudományt, a műveltséget és odahatni, hogy a Nagymagyaralföld és a tiszántuli hazarész a nemzeti lét ujjaépítésében s fentartásában az itten rendelkezésre álló szellemi és anyagi erőforrások mértékéhez képest közreműködjék.

Társaságunk ideiglenes megalakulásáról tájékoztattuk a nagy közönséget. A tájékoztatásra jött visszhang után alapos reményünk van arra, hogy az egyetem tanárainak kezdeményezése a hazai tudósvilág és a nemzeti társadalom szellemi, erkölcsi s anyagi támogatásával valóban azzá az Intézménnyé fogja kinőni magát, mely az alapítók szemei előtt lebegett s amely hivatva lesz egyfelől hézagot pótolni, másrészt hathatósan munkálni Csonkamagyarországnak Nagymagyarországgá kiépítése szent ügyét.

Alapszabályaink időközben, némi csekély módosítással, megnyerték a m. kir. Belügyminiszter ur jóváhagyását. És miután ezen szabályok 11. §-a úgy intézkedik, hogy a felsőbb jóváhagyás leérkeztétől számított három hó alatt az ideiglenes alakulást a véglegesnek kell felváltania, tehát mi kötelességünknek tartottuk

hogy — a közelgő holt időnyre is tekintetn — az alakuló közgyűlést mielőbb összehívjuk, még ha az idő rövidsége miatt nincs is módunkban, hogy a Társaság első nyilvános fellépése alkalmával a tudomány oltárán bemutassuk szívből fakadó áldozatunk első zsongéját.

Jelen összejövételünk tehát tulajdonképen alakuló közgyűlés az alapszabályszerű végleges szervezkedés céljából. Azonban méltóztassék megengedni nekem, hogy ezen alkalmat felhasználva, kissé bővebben tájékoztassam a Nagyérdemű Közönséget azon alapszéméről, melyek bennünkek a Társaság céljának kitűzésénél vezettek.

*

Egyetemünk tanársága kezdetől fogva érezte, hogy reá itt, ezen a helyen, különösebb hivatás várakozik. Nem elég az, hogy papokat, jogászokat, orvosokat, tanárokat fog képezni Debreczenben. Érezte, hogy működésében a súlypont nem a képzésben, hanem azon nyugszik, hogy az egyetem székhelye Debreczen, a Nagymagyaralföldnek ez a sajátos jelleggel bíró, tipikus helyi és társadalmi képviselője.

Szerettünk volna már az egyetem keletkezésekor egy olyan tudományos munkásságot megindítani, mely dokumentálja, hogy Debreczenben, a debreczeni egyetemmel kapcsolatban, magyar tudósok vannak, akik ezen minőségüket, rátermettségüket itt bizonyítják meg. Sajnos, a nehéz idők egyelőre megakadályozták a terv valóra váltását. De más oldalról szerencse volt a haladék, mert talán nélkülöztük volna társaságunkban a belsőt, a lelket.

Debreczenben működő egyetem . . . Debreczen székhellyel bíró tudományos társaság . . . : csak egy lett volna a többi között. Nem lett volna lelke; nem lett volna egyénisége.

Az a végzetteljes szerencsétlenség, mely hazánkat, nemzetünket legnagyobb fiának, gróf Tisza Istvánnak elvesztésével érte, amely minden belátó hazafi figyelmét a szabadulás, a feltámadás egyetlen biztos útja felé, t. i. a Tisza Istvánban megtestesült nemzeti eszme, magyar faji férfias erő, a megalkuvást nem ismerő kötelességteljesítés felé irányította, ami egyetemünk előtt is teljes világossággal jelölte ki a célt, amelynek követésével sajátos természetű nemzeti hivatást teljesíthet.

Tisza István volt az, aki annak idején kivitte, hogy a felállítandó két új egyetem egyikének székhelye Debreczen lett. És ha a nagy nemzeti katasztrófaig netalán még kétséges lehetett, hogy vajjon a város és intézményei iránt táplált személyes előszeretete, vagy pedig a nemzeti lét szükségleteit, — e szükségletek kielégítésének, biztosításának legcélszerűbb, sőt feltétlenül egyedül helyes eszközeit kereső és meglátó államférfiúi biztos tekintete vezette-e akkor, midőn nagy súlyát Debreczen mellett vetette latba: most már mindenki előtt világos, hogy az új egyetemek egyikének Debreczenben történt felállítását egyenesen nemzetépítő s nemzetmentő gondolat sugallta. Ennek a gondolatnak summája ebben foglalható össze: az ezeréves Magyarország további fennmaradásának egyetlen biztos létalapja, a magyar faj összes erőinek hatványozott kifejlesztése s munkába állítása, hogy sikeresen megbirkózhassék más fajok és kultúrák előre törő áradatával, különösen

a nemzeti létet, az emberiség ezen legértékesebb javát, elborítani kész nemzetköziség véres hullámaival, — és hogy a mindezen irányzatokban kétségtelenül feltalálható értékeket a magyar nemzet javára a teljes asszimilizáció útján megszerezhesse, káros mérgeit pedig az egészséges szervezet természetes erejével kiküszöbölhesse.

A nemzetmentő gondolatnak megértése és szent örökség gyanánt való átvétele nyer kifejezést egyetemünknek és Tudományos Társaságunknak nevében egyaránt. A nagy összeomlás, a szegény, gyalázat, a halálra adattatás: ezek a nagy tűzpróbák, reveláció gyanánt tárták fel a magyar nép előtt s mi előttünk is, hogy a magyar nemzetet csakis a magyar faji erők s erények legteljesebb kifejlesztésével s kifejtésével lehet újból azzá a ható tényezővé tenni a nagy embervilágban, amely volt a múltban, t. i. a nemzeti gondolatnak megvívhatatlan fellegrárává, az emberi művelődés eleddig legszebb virágának, a nyugati kulturának s ezen kultúra értékeinek törhetetlen végvárává.

Ha Debreczent, mint a magyar faji világ legértékesebb közép-pontját jelölte ki a magyar nemzeti eszme élő megtestesítője egyetemünk székhelye gyanán: akkor nekünk viszont kötelességünk, hogy ebből a központból ki indulva, arra az egész területre kiterjesszük nemzetépítő munkásságunkat, mely fizikailag és lelkileg egy nagy egységet alkot ezzel a középponttal.

Nem véletlenség, sem nem merő földrajzi elhatárolás volt tehát indító okunk arra, hogy Társaságunk különös céljául a Nagymagyaralföld mindenirányú tudományos felkutatását és feldolgozását tűztük magunk elé. Ezen lépésünk a legszorosabb összefüggésben áll a fentebb fejtegetett nemzetépítő s nemzetmentő gondolattal: a magyar faj összes erőinek s erényeinek céltudatos kifejlesztésével.

A magyar felettebb szívós természetű testi és lelki tulajdonságokkal felruházott és rendkívül értékes népfaj. A tudomány által ismert ezeréves története mindkét irányba kétségbevonhatlan hitelességű koronatanu. A maroknyi „honfoglalók”-ból máig 10 milliós nép lett olyan szörnyű viszonyok és rengeteg vérvesztések dacára, amilyenek gyenge népeket régen kitöröltek volna az élők sorából. S századról-századra gyarapodott számbelileg és nem is annyira a természetes szaporodás útján, mint inkább más fajhoz tartozóknak beolvasztásával. Ez a beolvasztás legfőbb bizonyítéka szívós testi és lelki tulajdonságainak, mert ezeknek bélyegét a beolvasztottakra teljesen reá nyomta. Hogy értékes népfaj: erről Európa politikai és kulturális történetének számos fényes lapja ékesen beszél.

Magyar népünk értékes faji tulajdonságait már készen hozta magával e hazába. Hogy hol keletkezett ez a népfaj, azaz a föld melyik, helyileg körül határolt területén élt huzamos időn át ugyanazon fermészeji viszonyok állandó hatása alatt az az embertömeg, melyből a vérkeverés, a fizikai külső környezet a társadalmi és kulturális viszonyokkal karöltve a szívós faji jelleget kifejlesztette s azt a tömeget magyar fajjá alkotta: ma még nem tudjuk teljes bizonyossággal megmondani. A haemagglutinatio körébe vágó legujabb felfedezések, illetőleg vizsgálatok a magyarnak a töröktől népekkel való faji rokonságát bizonyítják s így születése

helyét, illetőleg csecsemőkori bölcseljét, minden valószínűség szerint az uraltáji népek vélt őshazájában, középázsiaiban kell keresnünk, habár lelki habitusának teljes kifejlődése, ifjú kora későbbi során más területen és más környezetben következett is be.

Őseinknek két jellemvonása, ami történetileg teljesen bizonyos, t. i. hogy született lovasnép volt és hogy hévséget s hideget egyaránt könnyen kibírt: pusztai életre, sőt egyenesen középázsia nyugati felére, az innen kezdődő s Oroszország belsejéig terjedő nagy síkságra utalnak bennünket a születés és ifjúkori lakás helyének keresésénél. És nem kevésbbé figyelemre méltó, hogy a vándorlás befejeztével a nép tulnyomó része ugyanolyan helyen telepedett le állandóan, amilyen csecsemő, gyermek s ifjú korát élte. Más szavakkal a magyar nép életében a természeti környezet, minden helyváltoztatások dacára is, nagyjában azonos tényezőkkel hatott, azaz a születéskori sajátosságok fenntartásán működött közre.

A nomadizáló magyarság letelepülési folyamata, melyet közönségesen „honfoglalásnak” nevezünk, minden kétség nélkül hazánk dunántúli részeiben, a rómaiak Pannonia provinciájának területén vette kezdetét. Ezt történeti adatok bizonyítják. De önmagától is érthető, hogy a nyugat felé szákmányolva vonuló magyar nép a Némelbirodalom határánál erősebb ellentállást találván, itt a szomszédban ült meg először az aránylag jó és gazdag helyen. És mert ez a terület nem volt elég téres az egész nomád népség befogadására, a „honfoglalók” nagyobb része a Dunától az erdélyi hegyekig terjedő síkságon foglalt helyet. A Tisza két partján helyt foglalók minden valószínűség szerint a nép nagy zöme, a közszabadok voltak, mert a nagyobb törzsfők, a hozzájuk tartozó s tőlük hallgató vitézi néppel együtt, minden bizonnyal a civilizáltabb területre, ennek kincseire s magasabb kulturájára tették reá a kezüket s aligha hagyták az alföldhöz képest virágzónak mondható Pannóniát a középrendűek s a kisebb emberek kezén.

Pannónia a maga fejlettebb műveltségével és az itt letelepült nemzeti előkelőségekkel az ujonnan születő magyarállam jegecesedési pontjává lett. Jelentőségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy uralkodóink a királyság első századában érmeiken s hiteles okirataikban Pannonia királyainak nevezik magukat. Itt vették át először a letelepedett magyar új életrendjéhez és új intézményeihez a nyugati berendezéseket és formákat. Itt vegyült először nagyobb számban a nyugati, a germán és szláv népfajokkal. És itt sarjadt fel először a magyar stilusu nyugati műveltség. A Nagymagyaralföldön lakó magyarság csak lassan hagyott fel nomadizáló életével s helyezkedett bele a pannóniai magyarság által kiépített új társadalmi és állami formákba. A dunántúli magyarság gyorsabban és jobban fejlődött a kulturviszonyok jobb volta és a fejlettebb műveltségű népekkel való gyorsabb összeolvadás folytán. Ez összeolvadásnál a szívós magyar faji tulajdonságok jól érvényesültek. A pannóniai magyar a keveredés után is magyar maradt, sőt kulturában fejlettebb magyarrá lett; de mégis csak több idegen vegyülettel, mint a nagyalföldi magyar. A természeti, a társadalmi és kulturális környezet nála erősebben hatott az eredeti faji vonások módosulására, mint az alföldi magyarnál.

Nem mondhatjuk, hogy az alföldön települt magyarság állandóan fenntartotta a maga eredeti fajtisztaságát és eredeti jellemvonásait minden ízében. Azonban mindenestre kevesebb módosító hatásnak volt kitéve, mint a dunántuli.

Az alföldön ma is felfedezhető szláveredetű helynevek, mint p. u. Debreczen, neve is a honfoglalás előtti s kori szláv lakosságra mutatnak, mely lakossággal a magyarok keveredtek. De ezen lakosság gyér volta s nem nagyon fejlettebb műveltségi állapota folytán a keveredés mélyebb nyomokat nem hagyott hátra. A XI—XIII. századbeli besenyő és kuntelepitések, majd a XVI—XVII. századbeli törökhódoltság idején a törökséggel való keveredés a szó szoros értelmében vett rokonházasság volt, mely a tiszavidéki magyarság u. n. biochemiai faji indexét annyira nem változtatta, hogy az ma is egyenlő a törökökével, ami a magyar ősi fajiság vérbeli vonásának aránylag tisztán való fennmaradását bizonyítja.

A nagyalföldön letelepedett magyarság ezen a területen és ezzel a területtel egy olyan tényezőre talált, mely faji tulajdonságainak megőrzésében lényegesen közre hathatott. És ez a pusztá!... A térs-tágas síkság, melynek nagy kiterjedésű széles rónái, végelláthatatlan horizontja. szélsőséges klímája, televény, homokos és szikes földje, a talaj és éghajlat által befolyásolt növényvilága, ugyszólva kicsinyben újból megadták a népnek azt a természeti környezetet, amelyben született s amelyben hosszas vándorlásai alatt szinte állandóan élt. — A természeti környezet, mely a vérkeveredés mellett a faji sajátságok kialakulását végezte, alig változott formában működött közre az alföldi magyarságnál a letelepülés után is a faji sajátságok fentartásában.

A Nagymagyaralföld és ennek magyar lakossága a legszorosabb kapcsolatban vannak egymással az ősmagyar faji jelleg fentartása tekintetében. Ezért midőn a legsúlyosabb megpróbáltatások korában szétdarabolt hazánkért, szétépett nemzetünkért, veszélyben forgó fajiságunkért élet-halál harcot kell vívnunk: szükséges, hogy ehhez a harchoz a Nagymagyaralföldről, ennek minden viszonylataiból, főleg pedig szinmagyar lakosságából, ennek multjából, jelenéből, testi és lelki tulajdonságaiból. javaiból és szükségleteiből alkalmas fegyvereket szerezzünk. Ezért van szükség a Nagymagyaralföld természeti és társadalmi viszonyainak részletes és tudományos feltárására s feldolgozására. Csakis ilyen ismeret mellett lesz előttünk nyilván minden, amit a nemzetépítő munkában sikeresen fel lehet használni, vagy amit — hátrányos hatása miatt — kellő időben és mértékben ellensúlyoznunk kell a siker érdekében. Igen! A nagymagyaralföldi, a tiszavidéki magyarságnak el kell foglalnia azt a helyet a nemzet sorsa irányításában, amely tiszta magyar fajiságánál fogva őt egyenesen megilleti. Ezért kell őt minden viszonylatában jól megismerni, önnön magával és az egész nemzettel megismertetni.

A magyar népnek a nagymagyaralföldi, a tiszavidéki magyarság kebelében leghívebben megőrzött faji tulajdonságai tették Tisza Istvánt is ennek a magyarságnak olyan nagyrebecsülőjévé s. az alföldnek szinte imádójává. Szerette ő a magyart, bárhonnan származott s bárhol lakott is! De lelkéhez mégis a nagyalföld

magyar népe állott a legközelebb, melynek hibáit jól ismerte s szeretettel igyekezett javítani; melynek erényeiről a legtisztább meggyőződés lángoló szavaival szokott megemlékezni, amely iránt érzett testvéri szeretete nem egyszer képessé tette őt arra is, hogy a nép legegyszerűbb fiaival, őket buzdító, emelő versenyre keljen még apróbb népies virtusokban is. Szeretettel csüggött ő e hazának minden talpalatnyi rögén! De a nagyalföldet tekintette a haza gyöngyének, legszebb részének, melynek szépségeiről valódi költői lendülettel szokott volt szólni. . . .

Azt mondhatná tán valaki, hogy Tisza Istvánnál ez az érzelem annak a környezetnek varázslatos hatása alatt jött létre, melyben született, felnőtt s élete javát eltöltötte! . . . De ha másfelől tudjuk, hogy Tisza István a legvilágosabb elme, a leghatalmasabb agy, e haza minden zugának és a bennünket körülvevő egész világnak legalaposabb ismerője volt és olyan vérbeli államférfi, akit a nemzet javára szolgáló tényezők kiválogatásánál s értékelésénél soha semmi rokon-, vagy ellenszenv meg nem tévesztett: akkor értékelésében a legtárgyilagos igazság felismerését kell látnunk.

Ime Nagyérdemű Község! Tisztelt Közgyűlés! Feltártam Önök előtt röviden a célt, melynek megvalósítására Társaságunk törekszik, valamint azokat az okokat is, melyek ezen elhatározásra indították.

Az elmondottakból jól méltóztatnak látni, hogy ez a mi Társaságunk nemcsak a tudományos munkásság műhelye kíván lenni, hanem az egyuttal konfesszió is! Benne, vele és általa életünk legfőbb céljául azt juttatjuk kifejezésre, hogy Társaságunk s ennek tagjai emberi legmagasabb rendeltetésüket abban látják, ha nemzetüket az emberiség életének, javainak szolgálatában arra a polcra juttatják s képesítik a jövőre is, amelyen a múltban teljesítette gondviselésszerű hivatását. Ezen Társaság útján vallást teszünk arról, hogy a magunk és minden magyar valódi értékét abban látjuk, ha egyenesen a magyarság útján tudunk az általános emberiségnek javára válni. Vallást teszünk arról, hogy legszentebb meggyőződésünk szerint a Gondviselés minket, mai magyarokat és egész népünket, azért szólított életre, azért illesztett be az egyetemes emberi társadalomba, hogy a nekünk adott talentumok mértékéhez képest, épen mint magyar emberek szolgáljuk az emberiség ügyét s tegyük teljesebbé a mindenség harmoniáját.

Ezek után szívből üdvözölvén a Nagyérdemű Községet s a Társaság megjelent tagjait, jelen első nyilvános gyűlésünket, mint alakuló Közgyűlést ezénél megnyitom.

